

איראן

משבר זכויות האדם באיראן העמיק השנה בעת שהמשלה ניסתה לייצב את שלטונה בעקבות הבחירות השנויות במחלוקת לנשיאות בשנת 2009. גל ההפגנות הציבוריות דעך לאחר שבשלהי שנת 2009 השתמשו כוחות הביטחון בתחמושת חיה לדיכוי מפגינים, והרגו לפחות שבעה מהם. הרשויות הכריזו כי כוחות הביטחון עצרו למעלה מ-6,000 בני אדם לאחר חודש יוני 2009. מאות אנשים, ובכללם עורכי דין, פעילים למען זכויות האדם, עיתונאים, פעילי החברה האזרחית, ומנהיגי אופוזיציה, מוחזקים עדיין במעצר ללא משפט. מאז פעולות הדיכוי לאחר הבחירות בשנה שעברה נמלטו אלפי אנשים מאיראן וביקשו מקלט במדינות שכנות. חוקרים סחטו הודאות בעינויים, והרשות השופטת גזרה על אנשים תקופות מאסר ארוכות ואף עונשי מוות על סמך הודאות אלה. ההגבלות על חופש הביטוי וההתאגדות, כמו-גם האפליה על בסיס דת ומגדר, נמשכו ללא הרף.

עינויים והתעללות

הרשויות גובות באורח שגרתי הודאות באמצעות עינויים. בחודש ספטמבר כתב הפעיל והסטודנט עבדאללה מומני למנהיג העליון האייתוללה סייד עלי חוסייני ח'אמנאי ותיאר את העינויים שסבל מידי סוהריו. נכון למועד כתיבת שורות אלה, אף גורם רשמי בכיר לא הועמד לדין בגין עינויים של שלושה עצירים שהוחזקו במתקן הכליאה פֶּהֶרֶזֶף לאחר יוני 2009, בגין ההתעללות בהם ובגין גרימת מותם.

ב-2 באוגוסט 2010 פרסמו 17 אסירים פוליטיים הצהרה שבה דרשו את הזכויות המובטחות לאסירים בחוק, ובכלל זה הפסקת כליאתם בבידוד וגישה למתקנים רפואיים. האסירים התלוננו גם על תנאי צפיפות קשים. מדיווחיהם של ארגונים בינלאומיים לזכויות האדם עולה כי רשויות בתי הכלא מונעות באורח שיטתי טיפול רפואי נחוץ מאסירים בכלא אווין שבטהראן ובמתקני כליאה אחרים.

חופש הביטוי

עשרות עיתונאים ובלוגרים מוחזקים כיום מאחורי סורג ובריה או שוהים בחופשות קצרות מהכלא. ב-28 בספטמבר נגזר על הבלוגר חוסיין דר'ח'שאן עונש מאסר של תשע עשרה שנים וחצי בגין ריגול, בגין "תעמולה נגד המשטר" ובגין "ביזוי דברי קודש". מערכת השיפוט גזרה עונשים על עיתונאים רבים אחרים, ובכללם עיסא סהרח'יז והינר'אמיה שהידי שנידונו לשלוש שנות מאסר ולשש שנות מאסר בהתאמה, בגין עברות כגון "העלבת" פקידי ממשל. ב-8 ביוני גזר בית דין מהפכני שנת מאסר אחת על ג'ילא באניאר'וב ואסר עליה לעבוד כעיתונאית למשך שלושים שנה.

המשרד לתרבות והנחיה אסלאמית המשיך לסגור עיתונים, ובחודש אוגוסט הורה לעיתונות שלא לפרסם ידיעות בנוגע למנהיגי האופוזיציה חוסיין מוסאווי, מהדי כרובי ומוחמד ח'אמנאי, הנשיא לשעבר.

אוניברסיטאות ציבוריות אסרו על סטודנטים מסוימים שהיו פעילים פוליטית להירשם לתכניות לימודים לתואר שני אף כי קיבלו בתואר הראשון ציונים שאמורים היו להבטיח את קבלתם. המשלה יזמה קמפיין אגרסיבי ל"אסלוס" אוניברסיטאות, בין היתר באמצעות הוצאה כפויה לגמלאות של מרצים מתחום מדעי החברה.

המשלה התנכלה לאנשי דת שיעים שמתחו ביקורת על המשלה, כמו האייתוללה העליון יוסף סאנעי, האייתוללה העליון מהדי כרובי והאייתוללה סייד עלי מוחמד דסתרייב באמצעות אנשי כוחות ביטחון בלבוש אזרחי ובאמצעות הבסיג', כוח צבאי למחצה הממומן על-ידי המדינה. האייתוללה כאזמיני ברוג'רדי – הגורס כי האסלאם דוגל בהפרדה בין דת למדינה – החל לרצות את שנתו הרביעית בכלא לאחר שבית דין מיוחד לאנשי דת הרשיע אותו בסעיפי אישום לא ידועים. בחודש דצמבר 2009 מת האייתוללה העליון חוסיין-עלי מונתזרי לאחר שהוחזק במשך שנים במעצר בית. כוחות הביטחון עצרו רבים מהאבלים שהשתתפו בהלווייתו.

הממשלה חוסמת בשיטתיות אתרי אינטרנט המפרסמים חדשות וניתוח פוליטי, מאיטה את קצב הגלישה באינטרנט, משבשת שידורי לוויין זרים, ומטילה על משמרות המהפכה לפעול נגד אתרי אינטרנט עם תכנים המתנגדים למשטר.

חופש ההתאספות וההתאגדות

הרשויות המשיכו השנה במדיניות הגורפת של מניעת היתרים לכל הפגנה של האופוזיציה. כוחות הביטחון מנעו מקבוצת "האמהות האבלות", שבניהן ובנותיהן נהרגו בידי כוחות הביטחון במהלך התסיסה של שנת 2009, להתאסף בפארק לאֵה בטהארן. הרשויות אף מנעו מפעילות למען זכויות נשים להתלונן בפומבי נגד חוקיים קיימים או חקיקה מוצעת המפלים נשים לרעה.

הממשלה הגבירה את ההגבלות המוטלות על ארגונים של החברה האזרחית. ב-27 בספטמבר הכריזו התובע הכללי ודובר מערכת המשפט על צו בית משפט המורה על פירוקן של שתי מפלגות פוליטיות התומכות ברפורמה, חזית ההשתתפות של איראן האסלאמית והמוג'אהדין של המהפכה האסלאמית.

ארגוני סטודנטים סבלו מדיכוי חמור במיוחד. כוחות הביטחון עצרו חברים רבים מ"המשרד לחיזוק האחדות", ובהם עלי קלא זאדה, עלי ריזא כיאני, מוחמד חידרזאדה ומוחסן ברזגר, שנעצרו בתחילת חודש נובמבר 2010. "המשרד לחיזוק האחדות" היא אגודת סטודנטים ארצית ועצמאית שהרשויות הכריזו בחודש ינואר 2009 כי היא בלתי חוקית. בשנת 2010 הרשיעו בתי משפט מהפכניים את בהארה הדאית, את מגייד תוכולי ואת מילאד אסדי, חברי ארגון הבוגרים של "המשרד לחיזוק האחדות" וגזרו עליהם עונשי מאסר שנעו בין שש לשמונה שנים וחצי לאחר שהורשעו בהאשמות שכללו העלבת רשויות הממשלה.

עונש המוות

בשנת 2009, השנה האחרונה שיש לגביה נתונים, הוציאו הרשויות להורג 388 אסירים, יותר מכל מדינה אחרת למעט סין. פעילים למען זכויות האדם באיראן סבורים כי בבתי הכלא במדינה מתבצעות כיום הוצאות להורג רבות נוספות, בעיקר של אנשים שהורשעו בסחר בסמים.

הפשעים שבגינם ניתן להטיל עונש מוות כוללים רצח, אונס, סחר בסמים, שוד מזוין, ריגול, מעשי סדום וניאוף. לאחר לחצים בינלאומיים רבים השעו הרשויות את עונש הסקילה למוות שנגזר על סכינה מוחמדי אשתיאני שהורשעה בשנת 2006 בניאוף. אולם, לטענת הרשויות, אשתיאני סייעה לרצוח את בעלה, ונכון למועד כתיבת שורות אלה היא עדיין נמנית עם שורת הנידונים למוות.

איראן היא המובילה בעולם בהוצאה להורג של עבריינים קטינים. החוק האיראני מתיר הטלת עונשי מוות על אנשים שהגיעו לבגרות מינית, המוגדרת בחוק האיראני כגיל 9 לבנות וגיל 15 לבנים. לדברי עורך דין הפעיל בתחום זכויות האדם ואשר הגן על עבריינים קטינים רבים שנידונו למוות, הרשויות הוציאו להורג עבריין קטין בשם מוחמד ב-10 ביולי 2010. למעלה ממאה עבריינים קטינים אחרים נידונו למוות וממתינים לביצוע עונשם, ובהם גם אבראהים חמידי, שבית משפט דן למוות בגין אונס שביצע כביכול בילד אחר בשנת 2010. חמידי היה בן 16 בעת שהעברה בוצעה לכאורה.

מאז חודש נובמבר 2009 הוציאו הרשויות להורג לפחות תשעה מתנגדי משטר פוליטיים, שכולם הורשעו ב"מוחארה" (לחימה באל) בגין קשריהם כביכול עם ארגונים חמושים. ב-28 בינואר הוציאה הממשלה להורג בתלייה את מוחמד-ריזא עלי-זמאני ואת ארש רחמאניפור. אף שהשניים נעצרו לפני הבחירות לנשיאות בחודש יוני 2009, הם נשפטו במסגרת המשפטים ההמוניים של חודש אוגוסט 2009, והודו על-פי הדיווחים בתכנון פיגוע קטלני שבוצע בשנת 2008 בעיר שיראז שבדרום-מערב איראן.

הרשויות הוציאו להורג בתלייה את פרזאד כמאנגר, עלי חידריאן, פרהאד ופילי, שירין עלם הולה ומהדי אסלאמיאן, בבוקר ה-9 במאי בכלא אווין, מבלי להודיע על כך לעורכי דינם ולמשפחותיהם. 16 כורדים נוספים ממתינים לביצוע עונשי המוות שנגזרו עליהם בגין תמיכתם כביכול בארגונים חמושים.

פעילים למען זכויות האדם

השנה נמשכו הניסיונות להפחיד עורכי דין הפעילים למען זכויות האדם ולמנוע מהם להעניק ייצוג יעיל לעצורים פוליטיים. בחודש ספטמבר עצרו הרשויות את נסרין סתודה, שייצגה אסירים

פוליטיים רבים. בחודש נובמבר פתחה סתודה בשביתת רעב "יבשה" וסירבה לאכול או לשתות כל דבר שהוא במחאה על החזקתה בבידוד מאז מעצרה. עו"ד מוחמד מוסטפאי נאלץ להימלט מאיראן לאחר שהרשויות זימנו אותו שוב ושוב לחקירה, ועצרו את אשתו, את חותנו ואת גיסו. מוסטפאי ייצג נאשמים בולטים כגון סכינה מוחמדי אשתיאני, האישה שנידונה למוות בסקילה, וכן קטינים רבים שנידונו למוות. בחודש אוקטובר 2010 גזר בית משפט מהפכני על מוחמד סייף זאדה, עמיתה של כלת פרס נובל שירין עבאדי ומייסד שותף של המרכז לפעילי זכויות האדם, שפעילותו נאסרה, תשע שנות מאסר, ואסר עליו לעסוק בעריכת דין למשך עשר שנים.

כוחות הביטחון מטרידים פעילים לזכויות האדם באורח סדיר ועוצרים אותם, לעתים מזומנות מבלי להאשים אותם בדבר. פעילים אחרים נעצרו במסגרת מעצרים המוניים במהלך פשיטות ומואשמים בניסיון להפיל את הממשלה באמצעות "לוחמה מקוונת". ב-21 בספטמבר גזר בין משפט מהפכני שש שנות מאסר על עימאד באקי בגין ראיון שערך עם איש הדת המתנגד למשטר, האייתולה העליון מונתזרי שנים ספורות קודם לכן. בית משפט מהפכני אחר דן את שיווא נזר אהארי וכוהיאר גודרזי, שניהם חברים בוועדה לכתבי זכויות האדם, לשש שנות מאסר ולשנת מאסר אחת בהתאמה לאחר חודשים של "מעצר זמני" בגין עברות לכאורה הקשורות בביטחון הלאומי.

היחס למיעוטים

הממשלה שוללת את חופש הדת מבני האמונה הבהאית, שהנם המיעוט הדתי הלא-מוסלמי הגדול ביותר באיראן. בחודש אוגוסט הרשיעה מערכת המשפט שבעה מנהיגים של הארגון הבהאי הארצי ודנה אותם לעשרים שנות מאסר כל אחד. מאוחר יותר הופחת עונשם לעשר שנות מאסר כל אחד. הממשלה האשימה אותם בריגול מבלי להציג ראיות לכך, ודחתה את בקשותיהם של באי כוחם לנהל משפט מהיר והוגן.

החוק האיראני ממשיך להפלות לרעה מיעוטים דתיים, ובהם מוסלמים סונים, בתחומי התעסוקה והחינוך. מוסלמים סונים, המהווים כ-10% מהאוכלוסייה, אינם מורשים להקים מסגדים בערים מרכזיות. בשנת 2010 עצרו כוחות הביטחון כמה חברים בכת הסופית הגדולה ביותר באיראן, נעמת אללהי גנאבאדי, ותקפו את בתי התפילה שלהם. כמו כן, הם התנכלו במכוון לאנשים שהמירו את דתם לנצרות, חקרו אותם ועצרו אותם.

הממשלה מגבילה פעילויות תרבותיות ופוליטיות בקרב המיעוטים האזרי, הכורדי והערבי במדינה, ובכלל זה את פעילותם של ארגונים המתמקדים בעניינים חברתיים.

מיעוטים מינניים נתונים גם הם בסיכון. הגורמים המופקדים על אכיפת החוק ומערכת המשפט מפלים לרעה את האנשים והנשים בקהילה הלסבית, ההומוסקסואלית, הביסקסואלית והטרנסג'נדרית – הפגיעים ממילא באיראן – הן בחוק עצמו והן בדפוסי התנהלותם. דיני העונשין של איראן מגדירים יחסי מין חד-מיניים בהסכמה כעברה פלילית, ובחלק מהמקרים גם כעברה שדינה מוות. במהלך השנים האחרונות התקיימה זרימה קבועה של להט"בים מאיראן שביקשו מעמד של פליטים בתורכיה ואשר ממתנים ליישובם מחדש במדינות שליטות.

גורמי מפתח בינלאומיים

תכנית הגרעין של איראן המשיכה לעמוד במוקד תשומת הלב במשך רוב שנת 2010, ולהאפיל על סוגיות חמורות אחרות הנוגעות להעמקתו של משבר זכויות האדם במדינה. בחודש יוני 2010 החליטה מועצת הביטחון של האו"ם להטיל מקבץ נוסף של סנקציות על איראן לאחר שזו נמנעה מקיום החלטות קודמות הנוגעות לשקיפות באשר לתכנית הגרעין שלה.

במהלך הבחינה התקופתית של איראן במסגרת הסקירה העולמית במועצת האו"ם לזכויות האדם בחודש מארס דחתה איראן 45 מהמלצותיהן של מדינות חברות, ובהן המלצות לאפשר לדווח האו"ם המיוחד לנושא עינויים לבקר במדינה; להעמיד לדין אנשי ביטחון המעורבים בעינויים, אונס והרג; ליישם מרכיבי מדיניות שיביאו להפסקת האלימות המגדרית; ולהפסיק את הוצאתם להורג של אסירים פוליטיים.

בחודש אוקטובר 2010 פרסם משרד מזכ"ל האו"ם דו"ח בנוגע למצב זכויות האדם באיראן, בעקבות החלטה מס' 64/176 של העצרת הכללית של האו"ם. בדו"ח צוין כי בעקבות הבחירות שהתקיימו בחודש יוני 2009 חלו "התפתחויות שליליות נוספות במצב זכויות האדם" באיראן, ובכלל זה "שימוש מופרז בכוח, מעצר וכליאה שרירותיים, משפטים לא הוגנים ואולי אף עינויים של פעילי אופוזיציה והתעללות בהם".

בחודש אפריל משכה איראן את מועמדותה למושב במועצת האו"ם לזכויות האדם בעקבות התנגדות בינלאומית חריפה לכך. עם זאת, איראן זכתה במושב ועדת האו"ם למעמד האישה. במהלך מושבה של מועצת האו"ם לזכויות האדם בחודש יוני הצטרפו 56 מדינות להצהרה המביעה דאגה בנוגע ל"היעדר התקדמות בהגנה על זכויות האדם באיראן, בייחוד מאז האירועים שליוו את הבחירות באיראן בחודש יוני האחרון". בחודש דצמבר 2009 קיבלה העצרת הכללית של האו"ם החלטה המבקרת את איראן על התנהלותה בתחום זכויות האדם.

ב-29 בספטמבר 2010 הכריז ממשל אובמה על "סנקציות בנושא זכויות האדם" נגד שמונה פקידים איראניים בכירים, ובכלל זה בעלי תפקידים במשרדי המודיעין והפנים, במשטרה, בבסיג', במשמרות המהפכה ובמערכת המשפט, הנושאים באחריות להפרות שיטתיות וחמורות של זכויות האדם.